

Outsourcing geen bedreiging voor de Nederlandse werkgelegenheid

Het benutten van kostenverschillen tussen landen is een kenmerk van de toenemende globalisering. In industriële landen bestaat hierdoor de angst dat de werkloosheid oploopt als gevolg van verplaatsing van bedrijfsactiviteiten naar lagelonenlanden. Voor Nederland zijn er echter aanwijzingen, dat ongeschoolde arbeid niet lijdt onder outsourcing terwijl hoogopgeleide arbeid alleen hinder ondervindt bij een recessie.

Over het algemeen heerst de opvatting dat outsourcing nadelig is voor de Nederlandse economie en met name voor de werkgelegenheid. Deze opvatting wordt breed uitgedragen in de media. Het afgelopen jaar werden artikelen gepubliceerd onder titels als *Banenverlies MKB door outsourcing* (Volkskrant, 25 november 2006). De internationale literatuur concludeert in de meeste gevallen ook dat outsourcing ongunstig is voor de nationale werkgelegenheid. Onderzoek in de ons omringende landen voert aan dat werkloosheid met name optreedt onder laaggeschoolden wanneer bedrijfsactiviteiten worden verplaatst. In bijvoorbeeld Duitsland zijn negatieve effecten op laaggeschoolde arbeid voor 57 procent te verklaren uit verplaatsing van activiteiten naar de voormalige Oostbloklanden (Geishecker, 2006). Recent onderzoek in Nederland vindt ook bewijzen dat hooggeschoolde activiteiten, zoals automatisering en zelfs onderzoek en ontwikkeling (O&O), in toenemende mate worden verplaatst naar het buitenland (Gorter e.a., 2005; Erasmus Strategic Renewal Centre, 2006). Zodoende staan zowel laaggeschoolde als hooggeschoolde banen op de tocht ten gevolge van outsourcing.

Deze bevindingen zijn geen reden tot paniek onder Nederlandse werknemers. Dit onderzoek laat zien dat de negatieve effecten van outsourcing op de arbeidsvraag minimaal zijn.

Een belangrijke opmerking voorafgaande aan de bevindingen is, dat er geen eenduidige definitie voor outsourcing bestaat. In de vakliteratuur discuteert men over wat wel en wat niet als outsourcing bestempeld kan worden. Volgens Bhagwati e.a. (2004) verwacht men de inkoop van halffabrikaten in het buitenland met outsourcing. Bhagwati et al. (2004) beweren dat outsourcing tegenwoordig niet meer is dan de internationale handel in diensten. Te denken valt aan callcenters in Suriname die de Nederlandse markt bedienen. De meeste onderzoeken zetten zich af tegen deze tweedeling en ze interpreteren outsourcing als het uitbesteden van

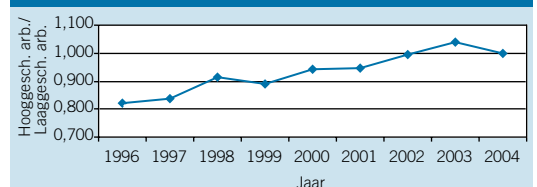
zowel de productie van halffabrikaten als diensten aan het buitenland. In dit artikel wordt deze interpretatie aangescherpt door alleen die halffabrikaten en diensten als outsourcing te beschouwen, die voorheen door de betreffende Nederlandse industrie zelf werden geproduceerd of geleverd. Deze versmalde interpretatie van de outsourcingintensiteit voorkomt dat ingevoerde producten of diensten, waarin voorheen niet zelf voorzien kon worden, tot outsourcing worden gerekend. Dit onderzoek meet outsourcing aan de hand van input/output tabellen van het CBS.

Landelijke trends in outsourcing en werkgelegenheid

Uit internationaal onderzoek blijkt dat de banen van laaggeschoolde werknemers door outsourcing in het gedrang komen. Daarentegen blijkt dat hooggeschoolde werknemers profiteren van outsourcing (zie Feenstra en Hanson, 1996). Nederland vertoont een beeld dat hier deels van afwijkt. Gedurende een periode (1996–2004) van sterke toename in outsourcing is ook de werkgelegenheid gestegen voor zowel hooggeschoolden als laaggeschoolden. De vraag naar lageropgeleiden (VBO of lager) viel wel met acht procent lager uit dan de ruim 31 procent stijging in de vraag naar hoogopgeleiden (HBO en WO). Ondanks dat laaggeschoolde arbeid niet in het gedrang is gekomen gedurende de bestudeerde periode, vindt er een verschuiving plaats van laag- naar hooggeschoolde arbeid. Figuur 1 toont aan dat tussen 1996 en 2004 hooggeschoolde arbeid relatief intensiever is ingezet dan laaggeschoolde arbeid. Er vindt een substitutie plaats van laaggeschoolde arbeid voor hooggeschoolde arbeid. Critici wijten deze substitutie aan verplaatsing van laaggeschoolde arbeidsactiviteiten. Zulke activiteiten blijken nog altijd het meest geschikt voor outsourcing, omdat de potentiële kostenbesparing hoger is dan bij uitbesteding van hooggeschoolde activiteiten. Bovendien vergen

figuur 1

Relatief werkgelegenheidsaandeel van hooggeschoolde arbeid

Bron: naar CBS, tabel Beroepsbevolking; bedrijfsklassen

PIETER VROOM

Econoom te Groningen.

laaggeschoolde activiteiten minder kwaliteitscontrole (Hijzen e.a., 2005). Door het uitbesteden van eenvoudige activiteiten kan een klein en hoogopgeleid land als Nederland zich meer toeleggen op hooggeschoolde activiteiten samenhangend met bijvoorbeeld management (Markusen, 2002). De angst voor banenverlies onder lageropgeleiden lijkt dus gegrond wanneer outsourcing plaatsvindt.

Sectorale trends in outsourcing en werkgelegenheid

De hierna volgende tabellen 1 en 2 laten zien dat hooggeschoolde arbeid er vaak beter voor staat dan laaggeschoolde arbeid in die sectoren die veel outsourcen. De arbeidsvraag naar hoogopgeleiden stijgt sneller of daalt langzamer dan de vraag naar lageropgeleiden. Dit onderzoek maakt onderscheid tussen productie en dienstverlenende industrieën. Hoewel productie industrieën over een periode van 1996 tot 2004 gemiddeld meer uitbesteden dan dienstverlenende industrieën, maakt outsourcing een sterkere stijging door in dienstverlenende industrieën. De variatiecoëfficiënt toont aan dat dienstverlenende industrieën meer dynamische outsourcers zijn. De grootste outsourcers binnen de productiesector zijn de transportmiddelen- en de basismetaalindustrie. Beide industrieën hebben over de bestudeerde periode meer dan de helft van hun bedrijfsactiviteiten uitbesteed aan het buitenland. Helaas ontbreken specifieke gegevens om vast te stellen naar welke landen wordt uitbesteed. Opvallend is dat beide industrieën ook de lijst aanvoeren voor wat betreft het verschil tussen de laag- en hooggeschoolde arbeidsvraag. In alle gevallen vertonen de productie industrieën het verwachte beeld: de veranderingen in de arbeidsvraag komen ten faveure van hooggeschoolde arbeid. Ter toelichting op tabel 2 blijkt dat binnen de dienstensector het bankwezen en O&O verreweg het meest uitbesteed hebben. Hierbij is het verrassend dat hooggeschoolde activiteiten die O&O kenmerken (zoals productontwikkeling) in toenemende mate worden uitbesteed. Gemiddeld genomen wordt bijna de helft van de bedrijfsactiviteiten binnen O&O naar het buitenland verplaatst. Voorheen werden deze activiteiten ter voorkoming van duplicatie en bescherming van kennis juist intern gehouden. O&O vertoont tevens de grootste verschillen tussen de laag- en hooggeschoolde arbeidsvraag in het voordeel van de laatste. Binnen het bankwezen liggen de veranderingen in de vraag naar laag- en hooggeschoolde arbeid echter dicht bij elkaar. De dienstverlenende sector laat met name veranderingen in de arbeidsvraag zien die in het voordeel van hooggeschoolde arbeid zijn. De computerservicebureaus en cultuur, sport en recreatie nemen relatief meer laaggeschoolde arbeid aan en outsourcen weinig activiteiten over de periode 1996–2004. Reden hiervoor kan de plaatsgebondenheid van bepaalde diensten zijn. Sommige diensten vereisen dat consument en dienstverlener fysiek verbonden zijn.

tabel 1

Trends in internationale outsourcing en arbeidsvraag in de Nederlandse productie-sector (1996–2004)

Productie Industrieën	Outsourcing intensiteit* (%)		Verandering gemid. arbeidsvraag ** (%)	
	Gemid.	Variatiecoëfficiënt	Laaggeschoold	Hooggeschoold
Voedings- en genotmiddelenindustrie (#)	28,6	5,5	-1,8	1,8
Textiel- en lederindustrie (#)	39,9	12,5	-5,5	-2,1
Papierindustrie (#)	36,0	14,1	.	.
Uitgeverijen en drukkerijen (#)	0,4	17,6	.	.
Aardolie-industrie (#)	27,4	31,3	.	.
Chemische basis- en eindproducten (#)	40,6	7,5	-4,1	3,7
Rubber- en kunststofindustrie (#)	16,8	4,8	.	.
Basismetaalindustrie	56,3	16,5	-6,3	11,7
Metaalproductenindustrie (#)	22,1	19,7	3,1	4,9
Machine-industrie (#)	31,9	6,9	-6,0	-2,3
Electrotechnische-industrie (#)	33,9	11,1	-9,4	-1,7
Transportmiddelenindustrie (#)	68,4	6,6	1,3	16,7

(. = ontbrekende waarde)

Bron: CBS, gebaseerd op *) Input/Output Tabellen en **) Tabel 'Beroepsbevolking; bedrijfsklassen'

Aan de hand van deze bevindingen kan echter nog geen oordeel geveld worden over de rol van outsourcing in werkgelegenheidsveranderingen. De relatief gunstige cijfers voor hooggeschoolde arbeid ten opzichte van laaggeschoolde arbeid lijken immers niet volledig gebonden aan de mate van outsourcing binnen een industrie. Het ziet er naar uit dat de verschuiving van laag- naar hoogopgeleide arbeid de hele Nederlandse economie kenmerkt en niet alleen die industrieën die veel outsourcen.

Onderzoeksmethodologie en resultaten

Verwijzingen naar internationale bevindingen en analyses van handelsstromen vormen de basis van het Nederlandse onderzoek naar de effecten van outsourcing op de werkgelegenheid. Specifiek empirisch onderzoek ontbreekt. Om in deze leemte te voorzien slaat dit onderzoek een brug tussen outsourcing en verschillende typen werkgelegenheid met het volgende model (in log),

$$(1) F_{it}^j = \alpha_i + \beta_1 X_{it} + \beta_2 Z_{it} + \epsilon_{it}$$

F_{it}^j = Arbeidsvraag, gemeten door hetzij het kostenaandeel van productiefactoren (S) hetzij werkgelegenheid (L). Met i de industrie, t het jaar en j laag- of hooggeschoolde arbeid;

α_i = Constante;

X_{it} = Controle variabelen die de inputs of outputs van industrie i in jaar t meten;

Z_{it} = Controle variabelen die aanvullende veranderingen in de arbeidsvraag verklaren;

ϵ_{it} = Foutwaarde (o.g.v.).

β_n = Parameters

Het model waarbij de arbeidsvraag gemeten wordt door het kostenaandeel van arbeid is zeer geschikt bevonden voor de analyse van de effecten van outsourcing op de werkgelegenheid (Berman et al., 1994; Hijzen et al., 2005). Het ontbreken van gegevens heeft echter tot aanpassingen in de onderzoeksmethode geleid. Gegevens voor de kosten van laag- en hooggeschoolde arbeid (lonen) zijn alleen beschikbaar over de jaren 1996, 1997 en 2002. Derhalve wordt de arbeidsvraag voor de gehele studieperiode (1996–2003) gemeten door de werkgelegenheid (L) onder laag- en hooggeschoolden (Amiti en Wei, 2005). De jaren 1996, 1997 en 2002 worden afzonderlijk bestudeerd om eventuele verschillen tussen groei (1996 en 1997) en recessie (2002) te identificeren.

Dienstverlenende Industrieën	Outsourcing intensiteit* (%)		Verandering gemid. arbeidsvraag ** (%)	
	Gemid.	Varia-tiecoëf-ficiënt	Laagge-schoold	Hoogge-schoold
Post en telecommunicatie (#)	17,7	15,8	1,7	7,2
Bankwezen (#)	34,3	16,6	2,9	4,1
Verzekeringswezen en pensioenfondsen (#)	4,0	25,9	-0,2	6,1
Verhuur en handel onroerend goed (#)	0,5	7,5	2,4	3,6
Computerservicebureaus e.d. (#)	1,1	16,3	24,9	10,6
Onderzoek en ontwikkeling (O&O) (#)	46,2	7,2	-16,7	0,6
Juridische en economische dienstverlening	3,7	33,7	.	.
Architecten- en ingenieursbureaus	0,5	34,0	.	.
Reclamebureaus	13,4	31,2	.	.
Cultuur, sport en recreatie (#)	5,9	15,0	6,2	3,8
Overige zakelijke dienstverlening	0,3	39,5	1,3	2,9

(. = ontbrekende waarde)

Bron: CBS, gebaseerd op *) Input/Output Tabellen en **) Tabel 'Beroepsbevolking; bedrijfsklassen'

X_{it} bevat de controle variabelen voor input (kapitaalgoederenvoorraad) en output (productie). Daarnaast controleert Z_{it} voor de bias in de vraag naar verschillende typen arbeid. In de literatuur bestaan twee concurrerende verklaringen voor de verschuiving van laag- naar hooggeschoolde arbeid in ontwikkelde landen als Nederland. Enerzijds wordt technologische ontwikkeling (vaak gemeten door uitgaven aan O&O) gezien als oorzaak voor de substitutie van laaggeschoolde arbeid. Anderzijds zijn verplaatsingen van voornamelijk eenvoudige bedrijfsactiviteiten naar het buitenland een reden.

Het ontbreken van lonen als verklarende variabele mag verrassend lijken, maar loonsveranderingen dragen niet noemenswaardig bij aan verschuivingen in de arbeidsvraag. Volgens Feenstra (2004) is er empirisch bewijs dat industrieën niet bezuinigen op de kwaliteit van lokale werknemers. Wanneer de lonen stijgen, zal de arbeidsvraag marginaal veranderen.

Het onderzoek analyseert zestien industrieën (waarvan negen productie en zeven dienstverlenende industrieën) voor de periode 1996–2003 aan de hand van een methode met industrie-specifiek vaste effecten. De bestudeerde industrieën zijn gekozen aan de hand van beschikbare gegevens en zijn aangegeven met (#) in de tabellen 1 en 2. Enkele industrieën zijn samengevoegd in lijn met data van het CBS: de papierindustrie met uitgeverijen en drukkerijen, de aardolie-industrie met de rubber- en kunststofindustrie. Het aantal beschikbare waarnemingen voor alle industrieën varieert tussen de 117 en 240.

De resultaten van dit onderzoek zijn opmerkelijk te noemen aangezien deze afwijken van de meeste internationale bevindingen. Waar internationaal onderzoek aantoonde dat laaggeschoolde arbeid nadeel ondervindt van outsourcing en hooggeschoolde arbeid er van profiteert, vindt dit onderzoek bewijs dat:

- laaggeschoolde arbeid tijdens economische groei, recessie en gedurende de gehele studieperiode géén hinder ondervindt van outsourcing. Alle gevonden effecten binnen productie- en dienstverlenende industrieën blijken niet significant. Laaggeschoolde werknemers hebben dus niet te vrezen voor hun banen bij outsourcing. (Technologische ontwikkeling blijkt daarentegen wel negatief van invloed op laaggeschoolde arbeid, hoewel dit niet opgaat voor productie industrieën).
- hooggeschoolde arbeid geen effect ondervindt van outsourcing binnen productie- en dienstverlenende industrieën voor de gehele periode 1996–2003 en gedurende economische groei (1996–2000). Tijdens de recessie (2000–2003) heeft outsourcing een negatief effect op de hooggeschoolde arbeidsvraag. Hoogopgeleiden hebben dus meer te vrezen van outsourcing dan laaggeschoolden. (Het verwachte positieve effect van technologische veran-

dering blijft uit. Deze effecten zijn niet significant bevonden).

Context

Outsourcing wordt vaak eenzijdig bekeken.

Verwijzingen naar de negatieve effecten van outsourcing in populaire media boezemen slechts onnodige angst in, zoals de bevindingen van dit onderzoek aantonen. Werkloosheid en transitiewerkloosheid kunnen een gevolg zijn van outsourcing maar blijken minder relevant dan gedacht. Buiten dat lijkt men te vergeten dat het mes aan twee kanten snijdt. Naast outsourcing is de mate van *insourcing* (outsourcing van andere landen naar Nederland) over de bestudeerde periode explosief gestegen. Hierbij valt op dat de mate van insourcing sneller toeneemt dan de mate van outsourcing.

Bovendien duidt de importpenetratie van inputs erop dat halffabrikaten en diensten die bijdragen aan het uiteindelijke product voornamelijk in Nederland geproduceerd worden. Zo blijkt gedurende de periode van 1996 tot en met 2005 dat jaarlijks ongeveer dertig procent van de gebruikte halffabrikaten en diensten wordt ingevoerd vanuit het buitenland (outsourcing). De overige zeventig procent wordt geproduceerd binnen Nederland. Uiteindelijk lijkt de Nederlandse werkgelegenheid meer profijt te hebben van het fenomeen outsourcing dan er nadeel van te ondervinden.

LITERATUUR

- Amiti, M. en S-J. Wei (2005) Fear of service outsourcing: Is it justified? *Economic Policy*, 2005(4), 309–347.
- Berman, E., J. Bound en Z. Griliches (1994) Changes in the demand for skilled labor within US manufacturing: Evidence from the annual survey of manufactures. *The Quarterly Journal of Economics*, 1994(3), 367–397.
- Bhagwati, J., A. Panagariya en T.N. Srinivasan (2004) The muddles over outsourcing. *Journal of Economic Perspectives*, 18(4), 93–114.
- Erasmus Strategic Renewal Centre (2006) *Results of offshoring research network*. Ongepubliceerd manuscript, RSM Erasmus University Rotterdam.
- Feenstra, R.C. en G.H. Hanson (1996) Foreign direct investment, outsourcing and relative wages, in: R.C. Feenstra, G.M. Grossman en D.A. Irwin (red.), *The political economy of trade policy: Papers in honor of Jagdish Bhagwati*. Cambridge MA: MIT Press, 89–127.
- Feenstra, R.C. (2004) *Advanced international trade*. Princeton: Princeton University Press.
- Geishecker, I (2006) Does outsourcing to Central and Eastern Europe really threaten manual workers jobs in Germany? *World Economy*, 29(5), 559–83.
- Gorter, J., P. Tang, en M. Toet (2005) *Verplaatsing vanuit Nederland; motieven, gevolgen en beleid*. Centraal Planbureau, CPB Document nr. 76.
- Hijzen, A., H. Görg en R.C. Hine (2005) International outsourcing and the skill structure of labour demand in the United Kingdom. *Economic Journal*, 115(506), 860–78.
- Markusen, J.R. (2002) *Multinational firms and the theory of international trade*. Cambridge MA: MIT Press.
- Volkskrant (2006) Banenverlies MKB door outsourcing. *Volkskrant* (25 november 2006).